SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:1941

av Mikael Dahlkvist (S)

Motverkande av partibyten och politiska vildar under pågående mandatperiod

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra en översyn av vilka ändringar i regeringsformen, riksdagsordningen och annan relevant lagstiftning som krävs för att genomföra en reglering med bibehållen parlamentarisk självständighet och rättssäkerhet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det svenska demokratiska systemet bygger på att medborgarna genom allmänna val ges möjlighet att påverka landets politiska inriktning och vilka partier som ska företräda dem i riksdagen.

Väljarna tar ställning till partiernas politiska program, ideologiska inriktning, vallöften och de kandidater som representerar partierna. När ett parti får väljarnas stöd och tilldelas mandat i riksdagen är detta ett resultat av väljarnas demokratiska vilja.

Det finns emellertid en problematik i dagens system där en riksdagsledamot efter valet kan välja att lämna det parti genom vilket ledamoten blivit invald, ansluta sig till ett annat parti eller fortsätta sitt uppdrag som partilös, så kallad politisk vilde.

Detta innebär att den parlamentariska situationen kan förändras på ett sätt som väljarna aldrig haft möjlighet att ta ställning till i ett allmänt val.

En väljare som röstar på ett parti gör det utifrån en förväntan om att partiets företrädare ska verka utifrån den politiska inriktning och det program som presenterats inför valet. När en ledamot efter valet väljer att byta politisk tillhörighet, samtidigt som mandatet behålls, kan väljarnas ursprungliga ställningstagande få en annan innebörd än den avsedda.

Detta väcker principiella frågor om demokratiskt ansvarsutkrävande, väljarnas inflytande och förtroendet för det parlamentariska systemet.

Väljarnas förtroende måste värnas under hela mandatperioden

En grundläggande förutsättning för ett fungerande demokratiskt system är att det finns ett tydligt samband mellan väljarnas röster och den politiska representation som följer av valresultatet. Regeringen bör därför se över möjligheten att stärka sambandet.

Valresultatet ska inte enbart betraktas som ett uttryck för väljarnas vilja på valdagen. Det bör även finnas ett rimligt skydd för att den parlamentariska representationen inte förändras genom frivilliga partibyten under den efterföljande mandatperioden.

När en ledamot lämnar sitt parti och behåller sitt mandat kan den parlamentariska maktbalansen förändras utan att väljarna har fått möjlighet att ta ställning till förändringen genom ett nytt val.

Det kan även uppstå situationer där en ledamot fortsätter att inneha en riksdagsplats trots att ledamoten inte längre företräder det parti vars valsedel och politiska plattform låg till grund för invalet.

Det är viktigt att understryka att detta inte handlar om att begränsa en ledamots rätt att ha egna åsikter, kritisera sitt parti eller rösta efter sin övertygelse. Den parlamentariska demokratin måste även fortsättningsvis värna den enskilda ledamotens självständighet.

Frågan gäller i stället vad som ska gälla när en ledamot på eget initiativ väljer att helt lämna den politiska organisation som ledamoten valdes att representera.

Ett starkt skydd för den enskilda ledamoten

En reform som syftar till att stärka väljarnas inflytande får inte samtidigt skapa en ordning där politiska partier ges möjlighet att kontrollera enskilda riksdagsledamöters uppdrag.

Det måste finnas ett tydligt skydd för ledamöter som av principiella, ideologiska eller andra politiska skäl hamnar i konflikt med sitt parti.

En riksdagsledamot ska kunna framföra kritik, rösta emot partiets uppfattning, ifrågasätta partiledningens beslut och stå upp för sin personliga övertygelse utan att riskera att förlora sitt demokratiska mandat.

Det måste därför göras en tydlig skillnad mellan en ledamot som självständigt och frivilligt väljer att lämna sitt parti och en ledamot som mot sin vilja utesluts eller genom påtryckningar förmås att lämna partiet. Ett parti ska aldrig kunna använda en sådan reglering som ett verktyg för att göra sig av med obekväma eller kritiska ledamöter. Regeringen bör därför se över behovet av att införa en sådan reglering.

En reglering måste förenas med ett starkt rättssäkerhetsskydd för den enskilda ledamoten, så att ett parti inte genom uteslutning, påtryckningar eller andra interna beslut kan frånta en ledamot dennes demokratiska mandat.

Om ett parti väljer att utesluta en ledamot ska detta därför inte i sig innebära att ledamoten förlorar sitt riksdagsmandat.

Regeringen bör även genomföra en översyn av hur man kan säkerställa att en ledamot som utsätts för påtryckningar, hot om uteslutning eller andra former av tvång inte felaktigt bedöms ha lämnat partiet frivilligt.

En eventuell reglering måste därför innehålla tydliga rättssäkerhetsgarantier och en oberoende prövning av om ett utträde verkligen skett på ledamotens eget initiativ.

Partiernas interna organisationer ska inte ges befogenhet att ensidigt avgöra om en ledamot ska förlora sitt uppdrag. En rimlig balans mellan personligt mandat och partiernas väljarstöd.

Regeringen bör genomföra en översyn av vilka ändringar i regeringsformen, riksdagsordningen och annan relevant lagstiftning som krävs för att genomföra en reglering med bibehållen parlamentarisk självständighet och rättssäkerhet.

Mikael Dahlkvist (S)